

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: De periode van het kabinet-Beel

Westerheijden, D.F.

Citation

Westerheijden, D. F. (1992). Boekbespreking van: De periode van het kabinet-Beel. *Acta Politica*, 27: 1992(2), 236-238. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450011>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450011>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

gegeven via scholen, bedrijven en andere instellingen. De voornaamste waarde van het absolute kerngezin in Nederland is het liberalisme, wat enerzijds leidt tot een zeker onvermogen van de overheid om effectief in te grijpen en anderzijds tot electoraal succes voor een partij als D'66. De stamfamilie in de oostelijke provincies kan daarbij misschien een stabiliserende rol vervullen.

L'invention de l'Europe is een belangrijk boek, omdat het een verbinding legt tussen theorie en empirie. Todd heeft hetzelfde model in andere boeken toegepast op de landen buiten Europa en zal in zijn volgende boek ingaan op de oorsprong van de familiestructuren. Hoewel zijn theorie niet onomstreden is, biedt zij aanknopingspunten voor verdere uitwerking en toetsing.

C.M. Riemersma

M.D. Bogaarts, **De periode van het kabinet-Beel**, banden A, B en C, deel II van de **Parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945**. SDU-Uitgeverij, 's-Gravenhage 1989.

Als twee 'echte' jaren elfjaren onderzoek kosten, is het schrijven van de parlementaire geschiedenis van Nederland na de Tweede Wereldoorlog een eindeloze taak. Bogaarts' beschrijving van de periode-Beel, een project dat inderdaad elfjaar kostte en over twee jaren geschiedenis gaat, is dan ook een schier eindeloos boek: de drie banden die zijn proefschrift vormen, beslaan ruim 2400 pagina's en dat is nog niet het einde, want band D, met onder andere de registers, is eind 1991 nog niet verschenen.

Laat mij echter eerst het kader schetsen voor deze bewonderenswaardige inspanning, die '... ooit een Sisyphusarbeid leek' (p. XX). In 1971 is het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Nijmegen opgezet ten einde de parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945 te beschrijven. Dit centrum beoogde een vervolg te maken op de parlementaire geschiedschrijvingen van Van Welderen Rengers (de periode 1849-1918) en Oud (1918-1940). Het eerste deel van de geschiedschrijving, F.J.F.M. Duynstee en J. Bosmans, *Het kabinet Schermerhorn-Drees*, verscheen in 1977. Het tweede deel beslaat het kabinet-Beel, het tweede naoorlogse kabinet (1946-1948). Doel van de boekenreeks parlementaire geschiedschrijvingen is een naslagwerk te vormen voor de politieke gebeurtenissen van het bestreden tijdvak. Zoals Bogaarts in zijn voorwoord benadrukt, is zijn werk noch zo breed als een volledige maatschappijgeschiedenis, noch zo diepgaand als een monografie over één beleidskwestie zou zijn. Wel wordt elke besproken beleidskwestie geplaatst in haar context van meer algemene ontwikkelingen.

De systematiek die Bogaarts hanteert wordt vrij uitgebreid uiteengezet: van de ambitieuze plannen waarmee Duynstee het 'project-Beel' aanving, tot de meer pragmatische, maar nog altijd zeer omvangrijke aanpak die uiteindelijk werd gevolgd. Keuzecriteria (wat zijn *belangrijke* kwesties?) zijn daarbij globaal gegeven, namelijk het voorkomen van kwesties in enkele kerndocumenten, met name het

regeerakkoord (p. X-XI). Indien beter voor het begrip van bepaalde kwesties, heeft Bogaarts zich niet strikt gehouden aan de grenzen van het op- en aftreden van het kabinet-Beel, maar ook eerdere en latere ontwikkelingen behandeld. De hoofdstukken van het werk komen in beginsel overeen met de indeling in ministeries of beleidsterreinen; alle beleidsterreinen komen aan de orde.

De belangrijkste bronnen voor het onderzoek vormden de Handelingen van de Tweede Kamer, de notulen van de Ministerraad en zijn onderraden, bronnenuitgaven als de *Foreign Relations of the United States (FRUS)*, contemporaine publikaties, archivalia (uit openbare en privé-archieven) en historische en politicologische literatuur. Bogaarts is, als het gaat om partijpolitieke zaken, zeer goed gedocumenteerd aan de KVP-zijde, maar soms, naar mijn indruk, wat minder goed aan PvdA-zijde. Waar nodig – en nog mogelijk – zijn de schriftelijke bronnen aangevuld met interviews met toenmalige hoofdrolspelers. De literatuurverwijzingen zijn omvangrijk; zij geven de indruk dat de auteur zich breed heeft georiënteerd en kunnen goed dienen als suggesties voor verdere studie. Ook in dit opzicht heeft Bogaarts zijn taak, het schrijven van een handboek over alle belangrijke ontwikkelingen in de Nederlandse politiek, serieus opgevat.

De jaren van het kabinet-Beel waren voor historici en politicologen hoogst interessante jaren: tijdens deze kabinetsperiode, toen de allereerste oorlogsnood gelenigd was en de eerste schade hersteld, werden de internationale verhoudingen gevestigd die tot 1989 (het jaar van verschijnen van Bogaarts' werk) de politiek bepaalden. Met name de vorming van de eerste Europese en Atlantische samenwerkingsverbanden krijgt hier aandacht. Bogaarts schetst duidelijk de Amerikaanse druk, zonder welke van Europese samenwerking weinig kwam. Niettemin waren er ook binnen Europa wel krachten die aanstuurden op meer coöperatie; opvallend in dit opzicht was de Europese Parlementaire Unie, de pro-Europese beweging van parlementariërs uit circa tien Europese landen. Al sluit Bogaarts niet uit dat het de parlementariërs mede te doen was om de reisjes en de goede maaltijden, zo net na de oorlog (band A, p. 451), uit hun vergaderingen kwamen meer en krachtiger impulsen voor Europese integratie dan althans ik had gedacht. Waarom deze initiatieven uiteindelijk toch weinig effect hadden, wordt door de auteur netjes uit de doeken gedaan (hoofdstuk II, paragraaf II).

Maar niet alleen op internationaal-politiek gebied gebeurde er veel, ook bin-nenslands waren er diverse ontwikkelingen die voor vele jaren grenzen stelden aan de politieke mogelijkheden: het vrijwel volledige herstel van de vooroorlogse partijlijnen, de mislukking van een rooms-rood programakkoord bij de formatie van het kabinet-Beel, en dergelijke. In de jaren 1946-1948 werden inderdaad de kaarten geschud voor een lange periode; niet voor niets heeft Bogaarts een zo omvangrijk werk geschreven. Twee kwesties markeerden in deze jaren de scheidslijnen in de Nederlandse politiek: Duitsland en Indië. In bijna alle politieke kwesties komen de verhouding tot Duitsland en de (dreigende) strijd in Nederlands-Indië/Indonesië terug: in de wetgeving op de dienstplicht zo goed als in economische zaken en de rijksfinanciën – en natuurlijk in het beleid van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie (toen nog twee ministeries: Oorlog en Marine). De 'paragraaf' (203 dichtbedrukte bladzijden!) over de verhouding tot Duitsland en

hoofdstuk XIV.B. [sic] over Nederlands-Indië zouden dan ook door elke lezer moeten worden gelezen. Des te spijtiger is het dat laatstgenoemd hoofdstuk naar de niet met de overige delen verschenen band D is verplaatst.

Daarmee kom ik aan de kritiekpunten op dit overigens zeer degelijke handboek. Een minpunt dat de lezer van de vele bladzijden ervan bewust maakt inderdaad aan een heel lange tekst bezig te zijn, is Bogaarts' stijl van schrijven. Hij gebruikt vaak lange, gecompliceerde zinnen, waarin vooral de tangconstructies opvallen. Gemeenzame uitdrukkingen detoneren af en toe in het overigens academische taalgebruik, bij voorbeeld 'ritueel gepruttel' waar het gaat om inderdaad voorspelbare en weinig informatieve uitingen van politici in dagbladen (band A, p. 71). Een detailkwestie is dat de citaten zijn weergegeven in moderne spelling (p. XI). Naar mijn mening een onnodige afbreuk aan de 'couleur locale' en in zoverre verontrustend dat de auteur het blijkbaar nodig vond om de bronnen te redigeren: wat verzekert ons dat het bij spellingkwesties is gebeven? Bogaarts' opvatting van moderne spelling komt bovendien niet geheel overeen met die van de 'Groene' woordenlijst ('productie' in plaats van 'produktie' en dergelijke).

Verder kent het geheel een rommelige opbouw en dat is funest voor een naslagwerk. Zo zijn de noten te vinden aan het einde van een paragraaf (in het voorwoord abusievelijk een alinea genoemd), of zelfs van een subparagraaf, dus lastig op te zoeken. De noten kunnen nochtans niet gemist worden; niet alleen om de vele literatuur- en bronverwijzingen, maar ook om de nuttige en aardige aanvullingen op de hoofdttekst. Verder zijn in een dergelijk werk verwijzingen vooruit en achteruit weliswaar onvermijdelijk, maar lastig is dat wordt verwezen naar (sub)paragrafen, niet naar bladzijden. En met Bogaarts' soms zeer lange paragrafen vergemakkelijkt dat het zoeken niet. Ten slotte een opmerking over de volgorde van de onderdelen van het werk. Enkele, zo te zien willekeurige, hoofdstukken zijn uit de normale volgorde gehaald en naar band D verplaatst. Nu maakt het niet veel uit in welke volgorde de onderwerpen worden behandeld, maar waarom dan niet de nummering aangepast? Lastig is echter dat ook de registers pas in band D zullen verschijnen.

Dit brengt mij bij mijn laatste opmerking. De rommeligheid van het werk is deels een gevolg van de haast om ten minste toch iets te publiceren: wat uitstel kon lijden moest maar wachten tot band D (p. IX). Dit uitstel gold ook – zoals reeds gezegd – de Indonesische kwestie, die weliswaar al vaak onderwerp van studie was, maar voor de parlementaire geschiedschrijving ervan moet Bogaarts verwijzen naar A. Stempels, *De parlementaire geschiedenis van het Indonesische vraagstuk* uit 1950, hoewel Bogaarts in dezelfde zin schrijft dat dit oude werk voor wat betreft de periode-Beel slechts 'summier' is. De negatieve aspecten van het werk lijken mij al met al minder een gevolg te zijn van aan het werk inherente problemen dan van de aan de universiteiten heersende 'publish or perish'-gedachte (en misschien was de drang voor het Centrum wel heel groot – ik weet dat niet). Jammer dat zulke kortetermijngedachten een dergelijk belangrijk lange-termijnwerk zo kunnen beïnvloeden.

D.F. Westerheijden

O. van Cranenburgh, *The Widening Gyre, the Tanzanian one-party state and policy towards rural cooperatives*. Proefschrift, Eburon, Delft 1990.

Afrika verkeert in een diepe economische crisis. Over de aard van de crisis bestaat grote eensgezindheid, over de oorzaak lopen de meningen sterk uiteen. Sommigen wijten de economische malaise aan externe economische afhankelijkheid van het continent dat, net als Latijns-Amerika, zeer te lijden zou hebben gehad van de crisis in de wereldeconomie aan het begin van de jaren zeventig en de daaropvolgende daling in de prijzen voor grondstoffen. Dependencia-theoretici besteden nauwelijks aandacht aan nationale en politieke factoren (Van Cranenburgh 1990: 9-10). Anderen leggen meer nadruk op zuiver politieke factoren. De diepgaande crisis in de ontwikkelingslanden wordt door hen als een direct gevolg van falend overheidsbeleid gezien. Vertegenwoordigers van deze visie zijn bij voorbeeld Bates (1981) en Hyden (1983). Bates meent in *Markets and States in Tropical Africa, the political basis of agricultural policies* dat de oorzaak van de crisis moet worden gezocht in het prijsbeleid van de overheden en in de slecht werkende markt voor landbouwgoederen. In zijn visie zijn deze het gevolg van het feit dat agrarische producenten door de aard en structuur van hun activiteiten slachtoffer zijn van het probleem van collectieve actie en daarom geen druk op de overheid kunnen uitoefenen teneinde een landbouwvriendelijker beleid te realiseren. Hyden wijt in *No Shortcuts to Progress, African development management in perspective* de crisis aan het feit dat de Afrikaanse staat boven en los van de maatschappij zweeft. De bevolking bestaat vooral uit een 'uncaptured peasantry' en kan niet door de staat worden bereikt. Om toch enige binding tussen staat en maatschappij tot stand te brengen wordt ingespeeld op etnische gevoelens. Etnische groepen worden in het bureaucratisch apparaat geïncorporeerd. Hierdoor speelt etniciteit in plaats van rationaliteit een grote rol bij het nemen van overheidsbeslissingen.

Het proefschrift van Van Cranenburgh is een voorbeeld van de (her)nieuw(d)e nadruk op nationale en politieke factoren. Zij volgt Lasswell, die de politieke wetenschap definieerde als de vraag naar wie wat wanneer en hoe krijgt. De uitkomst van politieke processen in termen van overheidsbeleid beschouwt Van Cranenburgh als het 'wat' van deze definitie (1990: 12). Zij richt haar aandacht op het beleid dat met betrekking tot de landbouwcoöperaties is geformuleerd en geïmplementeerd. Het verschil tussen beleidsformulering en beleidsvoering is van groot belang omdat de mate waarin het geformuleerde beleid daadwerkelijk in praktijk wordt gebracht kan worden gezien als de mate van autonome werking van politieke factoren. Een overheid die redelijk autonoom beleid kan ontwerpen hoeft nog geen succes te hebben bij de implementatie (1990: 51). Misschien is er zelfs wel sprake van een omgekeerde relatie: juist omdat de overheid het beleid autonoom heeft geformuleerd kan zij niet bij voorbaat rekenen op de vrijwillige medewerking van maatschappelijke groeperingen. Deze constatering van Van Cranenburgh kan nog worden uitgebreid met de constatering dat het bureaucratisch apparaat in veel Afrikaanse landen onderontwikkeld is en slecht functioneert. De overheid is daarom niet in staat om beleidsbeslissingen onafhankelijk van maatschappelijke